

*Prof. Dolhai Lajos érseki tanácsos,
az Egri Hittudományi Főiskola rektora,
a Nemzetközi Teológiai Bizottság tagja,
a Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus
teológiai bizottságának elnöke*

A „FORRÁS” GONDOLAT A RÓMAI MISEKÖNYV IMÁDSÁGAIBAN

1. Teológia a „lex orandi”-ból kiindulva

A liturgia a szenthagyomány (DV 8) egyik alkotóeleme, „*hűséges tükre a régi keresztény nemzedékek által átadott tanításnak*”.¹ A középkortól kezdődően ugyanis a teológiai ismeretelmélet úgy határozta meg, mint „*locus theologicus*”. Nem meglepő tehát, hogy a katolikus teológia – nemcsak a liturgikus teológiában, hanem a szentségtanban is – egyre többet hivatkozik Egyházunk imádságaira. A teológiai művelése konkrétan is igazolja számunkra, hogy a „*lex orandi lex credendi*” alapelv ismert, elismert és elfogadott lett az Egyházban.² Legutóbb XVI. Benedek pápa magyarázta el ennek a módszernek a jelentését és jelentőségét, nyilvánvalóvá téve „*az összefüggést a lex orandi és a lex credendi között és hangsúlyozva a liturgikus cselekmény elsőségét*”.³ Napjaink liturgikus teológiájában ezért egyre fontosabbá válik az euchológia, az a tudomány, amely az Egyház imáit elemzi és tanulmányozza.

A liturgikus imádság tehát szükséges ahhoz, hogy megértsük az Eucharisztia szerepét az Egyház és a hívő ember életében. Manapság nem szabad – sokkal inkább, mint az összes többi szentség esetében – úgy tanítani az Eucharisztia teológiáját, hogy pusztán a teológiai fejtegetésekre szorítkozunk. A tanításnak a konkrét ünneplésen kell alapulnia, ahogyan megvalósul a különböző rítusokban és látszik ezeknek szövegeiben. Az eucharisztikus misztérium megértése soha nem válhat külön a rituális aspektustól.

Sajnos azonban a szentségi teológia a skolasztika korától kezdve kikerült természetes környezetéből, vagyis a liturgikus közegből, és évszázadokon keresztül csupán elméleti tudományként beszéltek róla. A szentségnek lényegét csak teoretikus módszerrel határozták meg. Az Eucharisztia teológiája és az Eucharisztia liturgiája különvált egymástól. Ez a dichotómia nyilván nem helyes, véget kell neki vetni. Az ideális megoldás a komplementaritás. A teológia és a liturgikus diskurzus együtt léteznek és kölcsönösen kiegészítik egymást. Érdemes tehát megvizsgálni az új Római Miskönyv eucharisziáját annak érdekében, hogy felvázoljuk jelenlegi Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszusunk alap gondolatát.

Ebből következően előadásunk egy liturgikus-teológiai elemzés lesz. Miután a bevezetőben megfogalmazzuk néhány alapelvet, módszeresen egybegyűjtjük, hol, milyen szövegek környezetben és hányszor találkozunk az új Római Miskönyvben a „forrás” kifejezéssel. Ezt követően elemezzük ezeket a részeket, rámutatunk teológiai jelentőségükre, nem feledkezve el arról, hogy „*a liturgiában mondott imádságokat és szövegeket mindig a tanításra és a lelki élet bennük rejlő kincseire figyelve, ezeket kiemelve kell elmagyarázni*”.⁴

A szövegek vizsgálatában nagy segítségünkre lesznek az Ó- és Újszövetség versei és az egyházatyáknak a témára vonatkozó tanításai.

2. Liturgikus-teológiai elemzés

Ebben a részben 53 liturgikus imádságot szeretnénk elemezni, amelyekben jelen van a „forrás” fogalma. Előbb összegyűjtöttük ezeket az imádságokat,⁵ hogy aztán tartalmi szempontból egységekbe rendezhessük őket.

A vizsgált kifejezések – eléggé világosan – öt csoportra különíthetők el:

1. a forrás mint forrásvíz (7 alkalommal forrásvízként);
2. Isten mint az élet forrása (9 alkalommal az élet forrásaként);
3. Krisztus mint „élő víz” (8 alkalommal élő vízként);
4. a keresztség mint az új élet forrása (16 alkalommal az új élet forrásaként);
5. az Eucharisztia mint a keresztyén élet forrása (13 alkalommal a keresztyén élet forrásaként).

Ez a fajta felosztás azonnal nyilvánvalóvá teszi ezeknek az imádságoknak a teológiai gazdagságát. Mi tehát a kifejezések efféle gazdagságának jelentése, és milyen különbségek vannak közöttük? Ahhoz, hogy erre a kérdésre válaszolni tudjunk, irodalmi szempontból elemezzük ezeket a szövegeket, figyelembe véve, hogy liturgikus környezetben hangoznak el. Ezt követően szeretnénk feltárni és kiemelni a „forrás” fogalmának teológiai jelentőségét a Római Misekönyvben.

2.1. A forrás mint forrásvíz

Van néhány hely (7), ahol a „forrás” egyszerűen forrásvizet jelent. „*Áldott légy, Uram, víznővérért, ki tiszta és oly hasznos, drága és alázatos!*” – Szent Ferenc *A Teremtmények énekében (Naphimnusz)* e szavakkal dicséri az Urat, és mond neki köszönetet egyik fontos ajándékáért, amelyet nekünk adott. A víz valóban alapvető javunk, szükséges minden teremtmény létezéséhez, ugyanakkor azonban teremtett valóság, Isten teremtménye (Jn 1,1–2).

A húsvéti virrasztáson a keresztség megáldása után a hívek közössége így ujjong: „*Ti, forrásvizek, áldjátok az Istent.*”⁶ Ezek a szavak Dániel könyvének énekére (Dán 3,57–88), utalnak vissza, amely erőteljesen kéri, hogy a források és minden teremtmény dicsőítse az Urat.⁷

Ez a két szöveg és még sok más szakasz (például Zsolt 145,10) az Egyház hitére utal a teremtés kapcsán: „*Isten a világot saját dicsőségére teremtette, mert ki akarta nyilvánítani és közölni akarta a maga jóságát, igazságát és szépségét.*”⁸ Az élethez való nélkülözhetetlen fontossága, vallásos és profán téren is sokrétű jelképrendszere miatt a Szentírás tág teret biztosít a víznek. Más szóval a víz fontos szimbólum.

Nem véletlen tehát, hogy az áldozási énekekben ötször is találkozunk a 42. zsoltárral.⁹ Ennek a zsoltárnak különleges szerepe volt az első keresztények életében és az egyházatyák írásaiban. A kereszttelőkápolnák díszítései közt gyakran látjuk a Jó Pásztorként megjelenő Krisztust a nyáj által övezve, fákkal, virágokkal és forrásokkal teli paradicsomi jelenetben ábrázolva.¹⁰ A forrásokból ivó szarvasokat is találunk az ábrázolásokon. Kimondott utalás ez a 42. zsoltárra: „*Ahogy a szarvasünő a forrás vizére kívánczik, úgy vágyakozik a lelkem utánad, Uram.*” Ezek

a szavak azt jelképezik, ahogyan a katekumenek szomjaznak a keresztség után. Amikor Szent Jeromos ezt a zsolnárt (42,2–3) illusztrálta, azonnal azt mondta, hogy a szarvasok mi vagyunk, kereszények, megkereszteltek.

2.2. Isten az élet forrása (Zsolt 36,10)

A jelenlegi Római Misekönyv imádságaiban kilencszer szerepel az a megállapítás, hogy Isten az élet forrása. A polgári év kezdetén ezzel a mondattal kezdjük az ünnepélyes áldást: „Istenünk, minden áldás eredete és forrása (ősforrása)...” Az évközi idő első vasárnapján az áldozási énekben a 36. zsolnárt olvassuk: „Istenünk tenálad van az élet forrása, s a te fényedben látjuk az igazi fényt” (Zsolt 36,10). Urunk bemutatásának ünnepén a gyertyák megáldásakor hangsúlyozzuk, hogy „Isten minden fény eredete és forrása (ősforrása)...” A VII. eucharisztikus ima elején hálát adunk Istennek, mert „a világ teremtője és az élet forrása”, míg a VI. eucharisztikus ima prefációjában megvalljuk, hogy Ő jó és „az élet forrása”. Az orációk is arra emlékeztetnek, hogy „Isten, aki testi és lelki életünk forrása”,¹¹ aki „minden atyaság eredete és forrása”,¹² ebből pedig következik, hogy Isten „*fons totius misericordiae*” (minden irgalom forrása).¹³

Már rögtön a Biblia első lapjaitól látszik, hogy minden élet forrása Isten. Ő teremtette a világot és benne az embert. Belőle, az Ő teremtő szeretetéből származik a világegyetem.

Amikor az Isten a saját képére teremtette az embert, Ő maga írta szívébe a vágyat arra, hogy keresse és akarja látni Őt, a Teremtőt. A zsolnáros ezért megvallja: „*Mint a szarvas sóvárog a forrásvízre, úgy áhít a lelkem téged, Istenem. Istenre szomjas a lelkem, az élő Istenre*” (Zsolt 42,2–3). A szarvassal való összehasonlítás hangsúlyozza vágyakozó áhítozását arra, hogy közel legyen Istenhez („*lássá Isten arcát*”). Szent Jeromos szerint ez az Isten a Szentháromság: „*Az idézett szövegek nagyon világosan bizonyítják, hogy a Szentháromság misztériuma az Egyház hármass forrása. Erre a forrásra áhítózik a hívő ember lelke, erre a forrásra vágyik a megkeresztelt ember lelke, aki azt mondja: Lelkem szomjazza Istent, az élő vizet*”.¹⁴

2.3. *Krisztus az „élő víz”*

A keresztények számára Jézus Krisztus az élet forrása. Kongresszusunk Ószövetségből vett mottója – „*Minden forrásom belőled fakad*” – mindenekelőtt Órá vonatkozik.

A bibliai tipológiára alapozva (vö. Szám 20,6–7; Jn 4,5–42) jogosan jelenthetjük ki, hogy Jézus személye különleges forrás, „*az élet forrása*”; sőt, az „*élő víz*” forrása. Szent Ágoston szerint „*ki az élet forrása, ha nem Krisztus? Eljött hozzád testben, hogy megnedvesítse kiszáradt torkodat; megelégtíti azt, aki remél, Ő, aki vizet adott a szomjazónak*”.¹⁵ Nemcsak Jézus személye, hanem az egész élete, tanítása, kereszthalála és feltámadása, megváltásának kegyelme, mindez „*fons salutis*”.¹⁶ Ezért nagycsütörtökön, a krizmaszentelési szentmisén a püspök arra kéri a híveket, imádkozzanak, hogy a papok „*hozzá vezessenek, az üdvösség egyetlen forrásához*”.¹⁷

Annak ellenére, hogy csak nyolc alkalommal találkozunk a „*forrás*” kifejezéssel krisztológiai kontextusban, ezek a szövegek kivétel nélkül nagyon jelentősek. Az Egyház hivatalos imádságaiban Krisztus úgy jelenik meg, mint „*fons sapientiae*”, „*fons aquae salientis in vitam aeternam*”, „*fons vitae aquarum*” (kétszer), „*fons salutis*” (kétszer), „*fons misericordiae*” (kétszer).

A szamáriai asszony történetében Krisztus az „*élő víz*” (Jn 4,1–42).¹⁸ Az „A” liturgikus év harmadik nagyböjti vasárnapján a katekumenátus fényében olvassuk a szamáriai asszony történetét. Az evangéliumi szöveget követve (Jn 4,15) egyértelműen kiderül, hogy az asszony és Jézus nem ugyanarról a vízről beszélnek. Miközben ugyanis az asszony a kút vizéről szól, Jézus kinyilatkoztatja neki, hogy létezik egy másféle víz is, ez az Ő ajándéka, amely az örökkévalóságba helyezi az embert. Benne van a végső és döntő válasz az emberiség várákosaira: élő víz forrása fakad a szívéből. Ő az élet forrása, de nem a természetes életé. Egy másfajta életről van szó (nem *biosz*, hanem *zoé*). Erre utal Jézus: „*Én azért jöttem, hogy életük legyen és bőségben legyen*” (Jn 10,10).

Egy *pro virgine martyre* votív mise antifónája szerint a feltámadott és megdicsőült Úr úgy jelenik meg, mint a „*bárány, ki a trónon ül*”, pásztorunk, és „*az élet vizének forrásához vezet majd el minket*”.¹⁹ Jézus Szentséges Szívének ünnepén a könyörgésben megvalljuk hitünket abban, hogy „*ebből a kimeríthetetlen forrásból bőségesen merítünk ajándé-*

kaiból”.²⁰ Ezért kérjük Szent Ágoston ünnepén az Urat, hogy továbbra is „szomjazzuk mi is az igazi bölcsesség forrását”.²¹ Erre buzdít minket XII. Piusz egy enciklikája is, amely Izajás szavait idézi: „Örömmel merítetek majd vizet az Üdvözítő forrásaiból” (vö. Iz 12,3). Jézus is fennhangon hirdette: „Aki szomjazik, jöjjön hozzám és igyék” (Jn 7,37).

Különösen hangsúlyos ez Jézus Szentséges Szívének ünnepe prefációjában, ahol a „*de latere Christi*” témájára vetül fény: „...*atque de transfixo latere sanguinem fudit et aquam [...], ut omnes, ad Cor apertum Salvatoris attrácti, iugiter haurírent e fontibus salutis in gaudio*” – olvassuk az imádságban. A szöveg szerint az Úr sebéből vér és víz fakadt, amelyek az egyházatyák magyarázata szerint az Egyház szentségeinek (a keresztség és az Eucharisztia) szimbólumai.²²

Vannak patrisztikus szövegek, amelyek arra korlátozódnak, hogy kijelentik, az Egyház Krisztus oldalsebéből született.²³ A Jn 19,34-et ekkleziológiai értelemben magyarázó egyházatyák nagy része mindenesetre a vérben és a vízben a kereszténységbe való bevezetés szentségeit látja, amelyekre az Egyház épül.²⁴ Kommentárjaikban hangsúlyozzák a szentségek elsőségét, amihez jellemzően kapcsolódik az Egyház eredete, amelyet egy erre vonatkozó állítással fejeznek ki.²⁵ Számunkra alapvetően fontos, hogy Jézus az iniciációs szentségek forrása, amelyek az Egyháznak és minden keresztény életének alapjai. Jézus Szent Szívének ünnepén a könyörgés szerint (*collecta*) „*ebből a kimeríthetetlen forrásból bőségesen merítünk ajándékaiból*” a mennyei Atyának.²⁶ Az ünnep litániájában a bibliai háttér fényében mondjuk: „*Jézus szíve, élet és szentség forrása*”.

Végül nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy Jézus az irgalmasság forrása. Az euchológia kétféleképpen tárja elénk hitünk e fontos igazságait. Amikor az Eucharisziát ünnepeljük, úgy fordulunk Jézushoz, mint „*az irgalmasság forrásához*”, mert Ő „*szüntelenül megnyitja előttünk az irgalmasság forrását*”.²⁷ Más szavakkal „*Jézus Krisztus az Atya irgalmasságának arca*”.²⁸ Élővé, láthatóvá vált és a Názáreti Jézusban elérte csúcspontját. Aki Őt látja, az Atyát látja (vö. Jn 14,9). Jézus a szavaival, a gesztusaival és egész lényével kinyilatkoztatja Isten irgalmasságát. Valahányszor az Egyház a szentségeket ünnepli, nem tesz mást, mint élővé és jelenlővé teszi az Atya irgalmát, aki a Fiún keresztül cselekszik.

2.4. A keresztség az új élet forrása

Tény, hogy az új Római Misekönyvben a „forrás” kifejezéssel a legtöbbször (összesen 16 alkalommal) a keresztség kapcsán találkozunk.

Három oráció van, amelyben a katekumenekért imádkozunk húsvét előtt és után is.²⁹ Ebben az értelemben nagyon jelentős, hogy a számariai asszony történetének egy mondatát választotta az Egyház nagyböjt harmadik vasárnapjára áldozási éneknek. „*De aki abból a vízből iszik, amelyet én adok, az nem szomjazik meg soha, mert a víz, amelyet én adok, örök életre szökellő vízforrás lesz benne*” (Jn 4,13–14). A katekumenekkel kapcsolatban az Egyház úgy magyarázza ezt a szövegrészt, ahogyan maga Szent János is érti: az Úr által adott víz az, ameltől újjászületik az ember.³⁰

A szövegek több mint fele (8) a húsvéti virrasztás összefüggésében, a keresztségi liturgián belül a forrás megáldásánál kerül elő, mert nemcsak az Eucharisztia, hanem a keresztség is a szent éjjel liturgiájának közép-pontjában áll. Imádkozunk az Atyához, hogy szeretettel tekintsen Egyházára, és „nyissa meg számára a keresztség forrását”.³¹ Tertullianus szerint „csodálatos vízről” van szó.³² A víz megáldásának ünnepélyes liturgiája hirdeti, hogy a keresztség előképe már az ószövetségieknek megjelent. Elénk tárja a vizet, élet és halál forrását; Noé bárkáját, amely a víz közepette megmenekül; a Vörös-tengeren való átkelést... Meg kell jegyezni, hogy az igeliturgia alatt, a harmadik olvasmányt követően a záró oráció kijelenti, hogy „a Vörös-tenger vize a keresztség szent forrását jelképezte, a szolgaságból szabadult nép pedig a keresztény nép megszentelődésének titkát jelképezte”.³³

A kútnál (*fons baptimatis*) végzett keresztelési liturgiában az imádások úgy beszélnek a keresztségről, mint szent forrásról (*fons sacra*), mint az újjászületés forrásáról (4 alkalommal *fons rigenarationis*). A keresztség által kiváltott különböző hatások megjelennek az euchológiai elemzésben, amely kettőt közülük különösen is hangsúlyoz: a bűnőktől való megtisztulást (3 alkalommal) és a Szentlélekben való új születést (10 alkalommal).³⁴

A keresztség legfontosabb és legjellemzőbb hatása tehát az új „születés”. A pap rögtön a keresztségi liturgia elején imádkozik a katekumenekért, „hogy a mindenható Atyaisten az Ő nagy jószágában vezesse őket az újjászületés forrásához”.³⁵ Ugyanígy a megholtakért bemutatott misén

úgy imádkozunk értük és úgy emlékezünk rájuk, mint olyanokra, akik újjászülettek „a keresztség forrásánál”.³⁶

A Szentírás tanításába illeszkedik mindez. Az egész cselekményt – a vízben való keresztség szimbolikus aktusát és a hitben való, az új keresztény életre hívó Szentlélek-keresztséget – együttesen nevezhetjük úgy, hogy „újjászületés” vagy „az új életre születés fürdője” (Jn 3,5; Tit 3,5).

2.5. Az Eucharisztia a keresztény élet forrása

Krisztus jelenlétének misztériuma a kenyér és a bor színe alatt, illetve a szentáldozás hatásai különböző nézőpontokból kerülnek elénk a liturgikus év idejétől és az ünnepi szertartások jellemzőitől függően. 13 olyan kifejezés van, amely a „forrás” témájára vonatkozik vagy közvetlenül megnevezi azt. Röviden felsoroljuk őket, jelezve gyakoriságukat és kiemelve azokat, amelyek a legtöbbször ismétlődnek: *fons omnis benedictionis* (1 alkalom), *mysterium aeterni Verbi* (1 alkalom), *fons vitae* (2 alkalom), *fons omnis sanctitatis* (3 alkalom), *fons misericordiae* (3 alkalom), *fons vitae aeternae* (3 alkalom). Felesleges megjegyezni, hogy ez a 13 szöveg kiemelkedő és jelentős számunkra, és válaszol fő kérdésünkre: miért és milyen értelemben mondhatjuk, hogy az Eucharisztia a keresztény élet forrása?

Az Egyház liturgiájában jelen van Krisztus misztériuma és ugyanakkor a megváltás teljes műve. Ebbe beletartozik Krisztus egész élete egészen a parúziakor történő második eljöveteleig, a húsvéti misztériummal mint csúcsponttal. Az Eucharisztia jelenvalóvá teszi a húsvéti misztériumot, belehelyez minket Krisztus titkába. Ennek hitében, ebben a meggyőződésben kéri az Egyház Istent Szent János apostol ünnepén: „*add, hogy ebből az égi lakomából az örök Ige titokzatos életét merítsük, melynek titkait ugyanebből a forrásból tártad fel János apostolodnak*”. Krisztusnak az Egyház által megújított áldozata tehát az a beilleszkedési pont, amely a megdicsőült Krisztus misztériumába kapcsolja az embert testileg és lelkileg.

Szent Jeromos emléknapja (szeptember 30.) arra hív minket, hogy kérjük Istent, „*tápláljon minket egyre jobban a szavával és segítsen megtalálnunk a szent iratokban az élet forrását*”.³⁷ A II. Vatikáni Zsinat tanítására alapozva az eucharisztikus teológia újra felfedezte, hogy Isten szava is olyan, mint a kenyér, amelyet meg kell enni és magunkévá kell

tenni. Mindez létfontosságú Egyházunk élete számára, ebben a szóban jelen van Krisztus és táplálja vele a tanítványait, bennünket. Ebben az értelemben idézzük fel itt Szent Jeromost, aki kijelenti: „*En azt hiszem, hogy az evangélium Krisztus teste; azt gondolom, hogy a Szentírás a tanítása. Amikor pedig Ő azt mondja: Aki nem eszi a testemet és nem issza a véretem... (Jn 6,53); bár ezek a szavak vonatkozhatnak az (eucharisztikus) misztériumra, mégis Krisztus teste és vére valójában a Szentírás szava, Isten tanítása*”.³⁸

Az évközi idő 26. vasárnapján a felajánlási könyörgésben ezekkel a szavakkal imádkozunk: „*Fogadd el, irgalmas Atyánk, ajándékainkat, és Egyházad felajánlásából fakaszd számunkra minden áldás forrását*”. Teológiai szempontból nagyon jelentős kifejezés: „*áldás*” és „*minden áldás forrása*”. A héber liturgiából, a „hálaadás” bibliai fogalmából, az utolsó vacsora menetéből kiindulva mondhatjuk, hogy „*az Eucharisztia a berakah beteljesedése*”.³⁹ Jól tudjuk, hogy Jézus az Eucharisziát egy zsidó húsvéti vacsorán alapította, amelyen elmondta az áldó imádságot (*berakah*).

Az imádságokban háromszor találkozunk azzal a kijelentéssel, hogy az Eucharisztia a szentség forrása. A kongresszus alapját képező szövegekben van egy fejezet (7.), amelyet teljes egészében ennek a témának szentelnek.

A II. eucharisztikus imádságban így fordulunk az Atyához: „*Valóban szent vagy Istenünk, minden szentség forrása*”, míg a harmadikban kijelentjük, hogy „*Fiad, a mi Urunk, Jézus Krisztus által, a Szentlélek erejével éltetsz és megszentelsz mindent*”. Isten a szentségét Krisztusban közölte velünk. Ebből a szentségből ered az Eucharisztia, hitünk nagy titka. Amikor ünnepeljük, tudatában vagyunk annak, hogy szentséget merítünk életünk számára Őbelőle, aki „*minden szentség forrása*”. Loyolai Szent Ignác ünnepén azt kérjük az Úrtól, hogy az eucharisztikus áldozat legyen „*az Egyház minden szentségének forrása, és szenteljen meg minket az igazságban*”.⁴⁰ Mindenszentek szentmiséjén ezekkel a szavakkal imádkozunk: „*Istenünk, te vagy minden szentség forrása, add, hogy mindegyikünk méltóképpen töltsse be a maga hivatását*”.⁴¹ Az Euchariszián keresztül válik minden megkeresztelt ember képessé arra, hogy méltóképpen betöltsse Krisztustól kapott hivatását (vö. Ef 4,1).

Az Eucharisziának éppen az a célja, hogy tökéletesítse bennünk a Krisztussal való egység misztériumát. Ez a szentség megújítja és növeli a vele való egységet, amely a keresztséggel és a bérnállással kezdődött, hogy Krisztus éljen bennünk és mi Őbenne éljünk. Mi vonulunk ki az oltárhoz a szentáldozásra, de valójában Krisztus az, aki élénk jön, hogy hasonlóvá tegyen magához. Az Eucharisziával táplálkozni azt jelenti, hogy engedjük megváltoztatni magunkat azáltal, amit kapunk. Szent Ágoston segít nekünk, hogy ezt megértsük, amikor elmeséli a Krisztustól kapott megvilágosodást: „*Én a nagyok eledele vagyok. Növekedj és enni fogsz engem. És nem te fogsz magadhoz alakítani, mint tested ételét, hanem te fogsz átalakulni bennem*”.⁴² Amit Szent Tamás úgy nevez, „szentségi átváltozás Krisztusban”: „*Az Eucharisztia valódi hatása az ember átalakulása Krisztusban*”.⁴³

A különféle szükségletekért mondott misék és a votív misék között vannak olyanok, amelyek könyörgéseikben explicit vagy implicit módon utalnak Isten irgalmasságára, amely öröktől fogva létezik és mindörökké tart azok számára, akik félik Őt (vö. Zsolt 103,17). A *De misericordia* votív misében így kérjük az Atyát: „*Fiad szent Testével és Vérével tápláltál minket. Add, hogy bizalommal merítsünk irgalmad forrásából...*”.⁴⁴ Fontos hangsúlyozni, hogy a papoknak a szentmisét előkészítő személyes imájában is jelen van ugyanez a gondolat: az Eucharisztia az irgalmasság forrása.⁴⁵

Krisztus vére, amelyben részesülünk, valóban a bűnök bocsánatára ontatott ki. Szent Ambrus éppen ennek a vérnek az üdvözítő szerepére gondol, amikor így kiált fel: „*Nekem, aki állandóan vétkezem, mindig rendelkezésemre kell, hogy álljon az orvosság!*”⁴⁶

Végül ki kell emelni, hogy az Eucharisztia megünneplésének eszkatologikus aspektusa is van. „*Ó szentséges lakoma, Krisztust vesszük rajta, felidézzük szenvedésének emlékét. Bensőnket kegyelem tölti el, s a jövődő dicsőség záloga nekünk adatik.*”⁴⁷

Úrnapja ünnepének vigiliáján az antifónában az Egyház liturgiája nemcsak a múltat és a jelent juttatja eszünkbe, hanem a jövőt is: az eszkatologikus valóságot. Ezen túl pedig az eucharisztikus ünneplés által már most egyesülünk a mennyei liturgiával és megelőlegezzük az örök életet, amikor Isten lesz „*mindenben minden*” (1Kor 15,28). Az Eucha-

risztia az áldozati lakoma Krisztus húsvéti vacsorája és az eszkatologikus lakoma között.

A szentáldozásban „*a jövendő dicsőség záloga nekünk adatik*” (*futurae gloriae pignus datur*). A „*De Preziosissimi Sanguine*” votív mise is azt tanítja nekünk, hogy az Eucharisztia „*az örök élet örökké tartó forrása*”.⁴⁸ Egy áldozás utáni imádság szavaival élve mondhatjuk, hogy „*üdvözítő forrásról*” van szó.⁴⁹ Egy áldozási ének arra emlékeztet minket, hogy ez a szentség „*forrás, amely az örök életig szökell*”.⁵⁰

Az egyházatyák ezért nevezték az Eucharisziát a halhatatlanság orvosságának (*pharmakon athanasias*) és ellenszernek arra, hogy ne haljunk meg, hanem örökké éljünk Jézus Krisztusban.⁵¹

Befejezés

Az 53 liturgikus imádság szövegének fényében, amelyek kutatásunkat kísérték és támogatták, kibontakozik előttünk a „forrás” szó jelentésének nagy gazdagsága és sokrétűsége, ahogyan megjelenik az új Római Mise-könyvben.

Láttuk, hogy ezek az imádságok híven tükrözik Egyházunk hitét.

Zenkívül megállapítottuk, hogy az „élet forrása” fogalom a kinyilatkoztatás jelentőségteljes kifejezése (alapelve) az Ó- és az Újszövetségben, valamint az Egyház liturgiájában is. Sokszor találkozunk vele, különféle jelentésekben. Mondhatnánk tehát azt is, hogy a Mise-könyvben a „forrás” fogalom analóg fogalom (víz, Isten, Jézus Krisztus, keresztség).

Az eucharisztikus ünneplés elsődlegesen fontos helye annak, hogy megérezzük, számunkra az Eucharisztia a keresztyén élet forrása és az Egyház életének fő forrása. Éppen ebben a kontextusban nyilatkozik meg világosan, hogy a keresztyén élet fő forrásai mindenekelőtt a keresztség (17 szöveg) és az Eucharisztia (13 szöveg). A keresztség az első és legfontosabb minden szentség között, az egész keresztyén élet alapja. Az Eucharisztia a „szentségek szentsége”,⁵² a szentségi üdvrend központja.

Nem véletlenül mondta Szent Tamás: „*potissimum et nobilissimum Sacramentum*”.⁵³

Végkövetkeztetésként megállapítjuk, hogy – amint reményeink szerint ebben az előadásban bemutattuk – a Misekönyv euchológiája lehetővé teszi a kutató számára, hogy liturgikus jellegű teológiai következtetéseket tegyen: „Az új Misekönyvben az Egyház imádságának szabálya megfelel annak állandó hitszabályának”.⁵⁴

Előadásunk zárásaként Aranyszájú Szent János egy mondatát idézzük, amely nagyon jól illik a témánkhoz: „Mózesünk az ég felé emeli kezeit és örök táplálékot ad nekünk. Az első rácsapott a sziklára és vízforrást fakasztott belőle. Ez megéri az asztalt, rácsap a misztikus asztalra és a Lélek forrásait fakasztja. Íme, ez az oka, hogy az asztalt helyezzük a középpontba, mint egy forrást, hogy a nyájak mindenfelől hozzá siessenek, és üdvözítő vizéből oltsák szomjukat”.

Jegyzetek

1. XII. PIUSZ PÁPA, „*Doctrinae a maioribus traditae veluti fidele speculum*” (Enc. Ad Coeli Reginam, 18. nov. 1954), in AAS, 46 (1954), 361.
2. Vö. KKK 1123–1124.
3. *Sacramentum caritatis* 34.
4. Vö. *Istruzione sulla formazione liturgica nei seminari*, n. 46. (Congratio Educationis Catholicae, 1979), in EV VI. 1607.
5. Vö. nélkülözhetetlen eszköz: SODI, M. – TONILIO, M., *Concordantia et indices Missalis Romani*, Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2002, ad editio typica tertia.
6. Húsvéti vigília, a vízmegáldás utáni felkiáltás.
7. Vö. *Ordo ad faciendam et aspergendam aquam*, Ant. n. 3; MR. p.1157.
8. *A Katolikus Egyház Katekizmusának Kompendiuma*, 53.
9. Vö. Dom. XXIII, per annum; S. Teresiae de Avila; In consecratione virginum; Pro sancta Ecclesia; Missae defunctorum.
10. Vö. VANYÓ L., *Az ókeresztény művészet szimbólumai*, Szent István Társulat, Budapest 1988, 178–187.
11. *Ordo ad faciendam aquam benedictam*, MR p. 1158
12. Vö. Martyres in Vietnamia, collecta.
13. Vö. Die 1 maii, S. Joseph, opificis, super oblata.
14. Szent Jeromos pap és egyházdoktornak a 41. zsoltárról a neofitáknak mondott homíliájából, *Omelia ai Neofiti sul salmo 41* (CCL 78, 542–544).
15. SZENT ÁGOSTON, *Ennarationes super Psalmos*, 36,10.
16. *Feria V, Hemdomadae sanctae, episcopus ad populum conversus*: „*Orate pro presbyteris, ut [...] vor ad eum perducant, qui fons est salutis.*”

17. „*Orate pro presbyteris, ut... vos ad eum perducant, qui fons est salutis.*”
18. „*Aki ebből a vízből iszik, újra megszomjazik. De aki abból a vízből iszik, amelyet én adok, az nem szomjazik meg soha többé, mert a víz, amelyet én adok, örök életre szökellő vízforrás lesz benne*” (Jn 4,13–14). Ezt a részt szóról szóra idézik mint *communio*-antifónát nagyböjt harmadik vasárnapján.
19. *Pro virgine martyrum*, Ant. ad communionem, cfr. Ap7,17.
20. Sacratissimis Cordi Iesu, collecta: „*de illo donorum fonte caelesti supereffluentem gratiam mereamur accipere*”.
21. Szent Ágoston ünnepe, könyörgés (collecta): „*eodem nos repleti, te solum verae fontem sapientiae sitiimus*”.
22. A „*forrás*” szó használata nélkül, de az Egyházért mondott votív misében is találkozunk ezzel a gondolattal: „*praesta ut Ecclesia tua, de latere Christi in cruce dormientis exorta, ex huius participatione mysterii*”, cfr. MR 1970, p. 772.
23. Például ORIGÉNÉSZ: „*Ipsa enim Ecclesia quae de latere Christi processit*” (In Prov. 31,88; PG 17,251).
24. A legfontosabb szövegek között van: S. Joh. Chrys. In Joh. Hom. LXLXV, 3 (PG 59,463); Augustinus, Enarr. in Ps. CXXXXVIII,2 (CChr. 40,1991) e In Joh. Tract. XV,8 (CChr 36,153).
25. Például AUGUSTINUS, Enarr. in Ps. CXXVI, 7: sacramenta profluxerunt, quibus formatur Ecclesia.
26. Sacratissimi cordis Iesu, collecta.
27. Vö. Praeparatio ad Missam, Oratio S. Ambrosii.
28. Vö. Ferenc pápa az irgalmasság rendkívüli szentévé meghirdető bullája, Róma, 2015.
29. Missae rituales, In scrutiniis peragendis, in tertio scrutinio, collecta; Feria VI, in Passione Domini, oratio pro catechumenis; Feria V infra octavam Paschae, collecta.
30. DANIELOU, J., *Bibbia e liturgia. La teologia biblica dei sacramenti e delle feste secondo i Padri della Chiesa (Biblia és liturgia. A szentségek és az ünnepek biblikus teológiája az egyházatyák szerint)*, Milano 1958, 23–31.
31. MR, Benedictio aquae baptismalis, n. 45, p. 294.
32. TERTULLIANUS, *De Baptismo* XV, 3.
33. Vö. Oráció a harmadik olvasmány után.
34. Vö. „*Add, Urunk, hogy Fiad által szálljon ebbe a tökéletes forrásvízbe a Szentlélek ereje.*”
35. Vigilia paschalis, liturgia baptesimalis, monitio/1.
36. Vö. Pro pluribus defunctis, aliae orationes, collecta.
37. Szent Jeromos emléknapja, collecta: „*verbo tuo uberius alatur, et in eo fontem vitae inveniat*”.
38. In Psalmum 147, in CCL 78, 337–338.
39. Vö. CARMINE di SANTE, *L'Eucaristia terra di benedizione*, ED (Az Eucharisztia az áldás földje) B, Bologna 1987, 63–81.
40. Loyolai Szent Ignác, super oblata.

41. Votív mise, De omnibus sanctis, collecta.
42. Szent ÁGOSTON, *Vallomások* VII, 10.16.
43. Vö. *S.Th.* III, q. 62, a. 5. ad 1.
44. Missae votivae, 2. De Dei Misericordia, postcommunio MR 1159, Un altro esempio: Missa pro variis necessitatibus et diversa, Pro remissione peccatorum, B; superoblata: „...*ut sacrificum ex quo hominibus profluit fons veniae Sancti Spiritus gratiam*”.
45. Praeperatio ad Missam, Oratio S. Thomae de Aquino: „...*mi accosto come infermo al medico della vita, come immondo al fonte della misericordia*”.
46. *De Sacramentis*, 4,28 (Pl 16,446A).
47. Vö. *S.Th.* III, q. 60, a. 3c.
48. De pretiosissime Sanguine D. N. J. Chr, postcommunio: „*semper Sanguine perfundamur, qui fons aquae nobis fiat in vitam salientis aeternam*”.
49. Communia, C, Pro moniali, postcommunio: „*Salutaribus fontibus recreati, te supplices exoramus*”.
50. In conferendis Sac. initiationis christianae, Ant. ad communionem.
51. ANTIOCHIAI SZENT IGNÁC, *Ad Eph.*, 20,2.
52. Vö. *A Katolikus Egyház Katekizmusa*, 1211.
53. *S.Th.* III, q. 65, a. 3.
54. *IGMR*, n. 2. in *Missale Romanum*, Ed. typica tertia, 2002.